

Šiame numeryje:

Paminėti ir parecenzuoti.
Apie Dariaus ir Girėno skrydį metinės sukakties proga.
Literatūrinė rašytojo kelionė: pokalbis su poetu Bernardu Brazdžioniu.
Prano Visvydo eilėraščiai.
Pirmoji išvyka į 1980 metų Stratfordą Kanadoje.
Nauji leidiniai: Juozo Brazaičio raštų pirmasis tomas ir kt.
Skelbiamas trisdešimtas „Draugo“ romanų konkursas.

Kertinė Parastė

Paminėti ir parecenzuoti

Išleidžiamų knygų, surengtų koncertų, dramos spektaklių ir kitų kultūrinių renginių recenzijos bei vertinamieji aprašai yra visos pasaulinės spaudos kultūrinių puslapių rėkšminga dalis. Šio pobūdžio raštai ugdo mehininkus ir juos priimančią visuomenę. Todėl yra susidariusi net tam tikros rūšies tradicija ar net etiketas konkrečiuose periodinėse spaudose ir visuomenės santykiuose, kuriuos primena ir šios dienos Kertinės parastės antraštė.

„Paminėti ir parecenzuoti“ paprastai užrašoma ant naujos knygos, leidyklos ar leidėjo siunčiamos laikraščiai ar žurnalai. Taip su recenzijai skirtomis knygomis visada (visų tautų ir visame pasaulyje) yra daroma. Nesigirdant redaktorių, angažuodamas recenzentą, bent jau tą knygą turi recenzentui dovanoti. Tai būtino etiketo reikalas.

Deja, mūsų šalyje ne visi knygų leidėjai šito paisy. Išleistas knygos laikraščiai neatšaukia. Po kiek laiko net redaktoriui priekaištaujama, nerasdami jos paminėtos „Naujų leidinių“ skyriuje ir nesulaukdamai jos recenzijos. Jeigu leidėjai palyginti tik retai naujų knygų „paminėti ir parecenzuoti“ neatšaukia, tai naujų plokštelių redakcija beveik kaip ir visai negauna. Ogi recenzentui redaktorių taipgi turi duoti bent jau norimą parecenzuoti plokštelę.

Analogija panaši ir su koncertų, vaidinimų ir aplamai kultūrinių renginių recenzijomis bei aprašymais. Džiugu, kad lietuviškoje Amerikos provincijoje, sakysim, kur nors Los Angeles, koncerto ar spektaklio rengėjai įprasto spaudos etiketo net labiau laikosi negu sostinės Chicago kultūrininkai. Los Angeles ir kitur, jeigu yra vienokios ar kitokios rūšies koncertas, vaidinimas, studijų dienos ar literatūros vakaras, tai rengėjams yra savaiše suprantamas dalykas — bilietas į pagėdaujamą recenzuoti įvykį. O labiausiai šitai yra pamiršta-

ma Chicagoje, kurios kultūriniai renginiai, bent savo gausa, ne kartą yra panašūs į nepriklausomybės laikų Kauno.

Vyresniųjų turbūt dar prisimenami ano meto kultūrinio savaitraščio „Naujosios Romuvos“ puslapiai. Redakcijai ten visada būdavo prisiunčiami teatro, koncertų bilietai ir visi leidiniai „paminėti ir parecenzuoti“. Redaktorių Juozas Keliuotis paskui gautas knygas ir bilietus skirstydavo žurnalo bendradarbiams, kad jie, kiekvienas savo srityje, tartų recenzijinį žodį. Tik šitokiai atmosferai įsigalėjus, tada ėmė šuoliai kilti ne vien Kauno, bet ir visos Lietuvos kultūrinio gyvenimo lygis, nes jau nebuvo tenkinamasi vien tik pačių leidėjų ir rengėjų lėkštu apsiraišėjimu. (Nukelta į 2 psl.).

LITUANICOS METINĖS SUKAKTIES PROGA

ANTANAS DUNDZILA

Su kultūrinio priedo redaktorium sutarėme, kad šią vasarą, Dariaus ir Girėno žygio sukakties proga, pažvelgsime į tą 1933 metais tragedija pasibaigusį laimėjimą. Redaktorių pasirodė galvojės, kad kultūriniame „Draugo“ priede galėtų ir dažniau tilpti techninio pobūdžio straipsniai arba šiaip straipsniai iš griežtųjų ar bent „griežtesnių“ mokslų srities, pritaikyti mūsų skaitytojams. Šitai besvarstant, užkliuvo mintis apie „lietuviškumo inžineriją“, kurią pagvildinsime dar kita proga. Dabar gi, 1933 liepos 15 d. 6 val. 24 min. ryte pradėto LITUANICOS skridimo proga, žvelgsime į LITUANICOS lėktuvą, į pilotų pasiruošimą ir į kai kuriuos avarijos duomenis.

Tai gi pradėdame su stipriai lietuvišką pasaulį šaknis įleidusių įvykiu, kuris stovi ant neginčytos techninės bazės. Pradedame akcentuodami, kad šis įvykis yra puikiai suprantamas ir jauniems ir vyresniems, jis suprantamas ir svetimaui. Pradedame su kito pasaulinės aviacijos įvykiu palyginimu, nes tą patį rytą, iš to paties aerodromo, tik viena valanda anksčiau pakilo amerikietis lakūnas Willie Post, be sustojimo laimingai nuskrides į Berlyną.

Šios dramatos scena Atlanto pakrantėje atsidengė 1933 m. gegužės 7 dieną, kai abu lakūnai su LITUANICA pasiekė Newark, N. J. miestą, iš kurio sekančią dieną perskrido į prie Brooklyn'o esantį Bennett aerodromą. Šiandien vadinamą Naval Air Station, Floyd Bennett Field vardu. Bennett aerodrome prasidėjo paskutiniai pasiruošimai skridimui. Iš Bennett aerodromo Lituania pakilo žygiui į Lietuvą.

Amerikon iš Lietuvos grįžęs

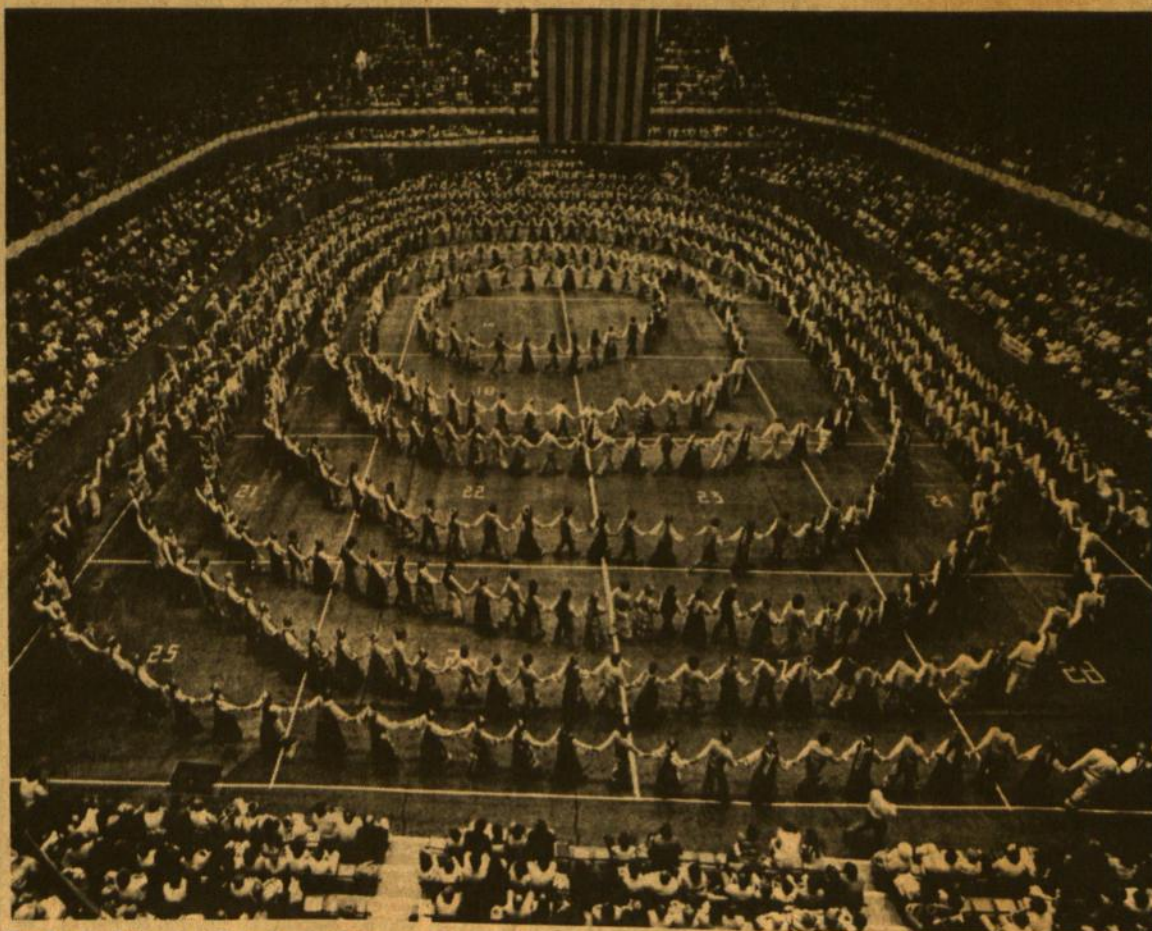
Steponas Darius apsisistojęs Chicagoje ir 1929 — 1931 tarnavo oro susisiekimo bendrovėje, skraidančioje iš šiaurės vakaruose nuo Chicago esančio Pal — Wauke aerodromo. Išmokęs skraidyti Nepriklausomos Lietuvos aviacijoje, Darius pasirodė kompetentingu lakūnu ir skraidymo instruktorium Amerikoje. Šiose pareigose Darius susidūrė ir su būsimąja Lituania, kurią vėliau, kartu su Stasiu Girėnu, savomis santaupomis nusipirko skridimui per Atlantą. Tuo šėsių vietų „Bellanca“ tipo transporto lėktuvu St. Darius išskraidė apie 1,000 valandų. Be to, kaip antrasis pilotas — pagalbininkas, Darius skraidė tai pat bendrovei priklausiusiu trimotoriu Fordo transportiniu lėktuvu. Sėkmingai skraidė ir kitais lėktuvais. Kitas įdomus, su Dariaus tarnyba susijęs faktas glūdi čia: tais laikais lakūnas gyveno Chicago pietuose, 3239 S. Halsted Street, o dirbo už 23 mylių (tiesia žemėlapyje linija) esančiame aerodrome. Kaip jis vykdavo į darbą ir grįždavo namo, kiek laiko užtrukdavo kelionėje siauromis miesto gatvėmis, keliais — be dabartinių greitkelių?.. Šiandien tas 3239 S. Halsted namas tebestovi: baltas, jau senokas, dviejų aukštų mūras. Pirmajame aukšte dabar įsikūrusi maisto krautuvė.

Darius tarnybiniams reikalais plačiai skraidė po JAV, nelaimių neturėjo, savo bendrovei jokių nuostolių nepadarė. Žinant, kad tais laikais aviacija tik tik lipo iš savojo lopšio, kad tik buvo prasiidęs komercinis susisiekimas oru, tai yra ypač graži lakūno atestacija.

Stasys Girėnas buvo aviacijos mėgėjas, skraidęs savo malonumui ir įdomumui net nuosavu lėktuvu. Jo patyrimas ore ir visa

Steponas Darius (dešinėje) ir Stasys Girėnas savo „Lituanoje“.

Bendras šeštojos Lietuvos tautinių šokių šventės vaizdas Chicago Tarptautiniame amfiteatre 8 m. liepos mėn. 6 dieną. Nuotr. K. Izokaicio

lakūno erudicija toli gražu nepri-lygo Dariaus asmenybei. Šiandien tegalima spėlioti, kodėl Darius rinkosi Girėną skridimo partneriu. Manytina, kad šį sprendimą įtaigojo bent trys motyvai: bendras abiejų lakūnų patriotinis nusistatymas, pasiryžimas bei drąsa; Dariaus noras tolimam skridimui turėti antrą pilotą, bet nepasikliauti vien instrumentais, savąja išterme bei nuo miego ginančiais vaistais; ir trečia — Girėno turimos santaupos, kurių darbas buvo atliktas Amerikos lietuvių suaukotais pinigais. Perstatymas kainavo 8,143 dol., taigi pusrėčio karto daugiau negu pats lėktuvas. Darbą atliko lėktuvų konstruktorius Laird dirbtuvės. Svarbiausi pataisymai ir pagerinimai buvo šie: pagrindinis struktūros perdėrimas, sustiprinant liemenį, dedant didelius benzino tankus ir pailginant sparnus — 3,250 dol.; naujas motoras su propeleriu — 3,214 dol.; nauji ratai, padangos ir kt.; smulkesni itaisai; instrumentai bei navigacijos prietaisai.

Pažymėtina, kad Lituanoikos žygiui ruošimosi laikais JAV-ės buvo bebrendančios iš žiaurios ekonominės krizės — depresijos, tad pinigų klausimas visą laiką buvo labai opus. 1932 m. birželio mėn. 18 d. iš Pal-Wauke aerodromo bendrovės Dariaui ir Girėnui perkant lėktuvą, Darius iš vieno Chicago lietuvių banko išsiėmė 500 dol. savo santaupų; sekančią dieną tas bankas visiškai užsidarė...

Už Bellanca J-6 modelio CH

lėktuvą, tą patį, kuriuo Darius tris metus skraidė, lygiomis dalimis susidėję žygių partneriai sumokėjo 3,200 dol. Lėktuvą reikėjo pagrindinai perdirbti, paruošti transatlantinei kelionei. Tas darbas buvo atliktas Amerikos lietuvių suaukotais pinigais. Perstatymas kainavo 8,143 dol., taigi pusrėčio karto daugiau negu pats lėktuvas. Darbą atliko lėktuvų konstruktorius Laird dirbtuvės. Svarbiausi pataisymai ir pagerinimai buvo šie: pagrindinis struktūros perdėrimas, sustiprinant liemenį, dedant didelius benzino tankus ir pailginant sparnus — 3,250 dol.; naujas motoras su propeleriu — 3,214 dol.; nauji ratai, padangos ir kt.; smulkesni itaisai; instrumentai bei navigacijos prietaisai.

Transatlantiniam skridimui perstatyta Lituania buvo mažai panaši į buvusią keleivinę, 6 vietų Bellancą. Tuščia ji dabar svėrė 2,663 svarus. Specialiai įtaisytuose tankuose tilpo 800 gal. benzino ir 35 gal. alyvos. Lėktuvo ilgis — 27 pėdos ir 9 inčiai, sparnų ilgis 50 pėdų, mažiausias leidimosi greitis — 35 mylios per valandą, didžiausias skridimo greitis — 155 mpv, vidutinis skridimo greitis — 121

mpv, didžiausias skridimo aukštis — 20,000 pėdų, nors į Kauną planuota skristi apie 6,000 pėdų aukštyje. Su bakuose telpančiu benzinu galėjo skristi apie 47 — 52 valandas, arba iki 6,000 mylių. Skaičiuota, kad tarp New Yorko ir Kauno teoretinškai išlaidų, imta dėmesin gan didelė, galima navigacijos paklaidai bei blogo oro galimybės: lėktuvas ruoštas 30 proc. tolimesnei distancijai, negu skaičiavimai rodė. Lemtingą rytą Lituania pakilo sverdama 8,300 sv., pasiėmusi 779 gal. benzino.

Pažymėtinas naujas, 9 cilindrių, žvaigždinis motoras Nr. 12733, Wright Aeronautical Co. produktas. Motoras buvo J-6 modelio nominaliai 365 arklio jėgų, taip pat galintis išvystyti 388 a. j. maksimumą.

Autopilotu Lituania neturėjo, bet, skrendant dviese, jo būtinai ir nereikėjo. Dariaus navigavimas skridimo metu buvo stebėtinai tikslus. Radijo priimtuvo neturėjo, bet virš vandens jis irgi būtų turėjęs mažai reikšmės. Radijo priimtuvo nebuvimas, o

(Nukelta į 2 psl.)

Literatūrinė poeto kelionė

Pokalbis su poetu Bernardu Brazdžioniu

Maždaug prieš porą metų su Bernardu Brazdžioniu teko pakalbėti iki Australijos ir būti liudininku poezijos vakarų keliose lietuvių bendruomenėse. Nutiko, kad šiais metais ir vėl beveik kartu išsirengėme į kelionę, tik į priešingas puses: mudu su žmona į Tolumuosius Rytus, o Bernardas į artimuosius rytus — į Amerikos Atlanto pakrantes. Tada Australijos lietuviuose poezijos vakarai praėjo su nepaprastu pasisekimu. Man, stebėjusiam vakarų eigą, atrodė, kad šilti bei humoro atsiliepimai tegalėjo atvaizduoti tik dalį tos nuotaikos ir entuziazmo, kurį parodė publika, ir gal dar mažiau išryškino pateiktą programą su visais niuansais.

Šiemetinis Brazdžionių "tūras" rytinėje Amerikoje platokai aprašytas labai pavėlinose korespondencijose, tačiau sunku buvo susidaryti šios literatūrinės kelionės išsamesnį vaizdą. Norėdamas patirti poeto nuotaikas, kreipiausi į jį keliais klausimais.

Juozas Kojelis

— Kalbant apie nuotaikas, noriu klausimą kiek konkretizuoti. Sakysim, iš atsilankančios į kultūrinis renginius publikos neretai galima išgirsti tokių pastabas: parengimus reikia remti, galėjau šiame parengime ir nebūti, nieko nebūčiau nusijęs, tik laiko gaišinimas ir pan. Bet savo sprendimus turi teisę daryti ir turbūt daro taip pat ir programos atlikėjai.

Taigi, trijų savaitių kelionėje savo "poezijos lobius" pateikęs New Yorko, Philadelphijos, Baltimorės ir Rochesterio lietuvių bendruomenėms, ką galėtumėte, kolega Brazdžioni, grįžęs Viston, pasakyti: verta keliauti, ar tik laiko gaišinimas?

— Laiką visur galima gaišinti, net ir namie sėdint, politikuojant ir nepolitikuojant, poeziją rašant ir ją skaitant ar klausant. Partiniai ginčai ir iš tuščio į kiurą pilstymas gal kai kam atrodo Lietuvos vadavimu, o patriotinės poezijos rašymas bei skaitymas ir klausymas bus

tuščias laiko gaišinimas, Churchillis yra pasakęs, kad kiekvienas politikierius, eidamas į politinį susirinkimą turėtų pasiskaityti poezijos — taip jis daras. Nemačiau, kad poezijoje politikas būtų tikėjęs rasti išminties ar sprendimų, bet kad poezija žmogų pakelia nuo žemės, protui duoda fantazijos sparnus, kūną atpalaiduoja nuo realybės pančių, tai tiesa, kurios nereikia įrodinėti.

Ir šioje kelionėje, kaip ir kitur, stengiausi, kad programos būtų įvairios — eilėraščių palydimi komentarais ir rimtais bei humoru padažytais nuotykiškais, literatūrinėmis sentencijomis, tad publiškai, atrodo, neteko nuobodžiauti, nes keitėsi temos ir nuotaikos, o pats, bendraudamas su įdėmiai klausančia ir jautriai reaguojančia publika, jutau klausytojų įtampą ir lengvai galėjau vesti tarsi abiejų gyvą nenutrūkstamą pokalbį, arba kaip dabar sakoma, komunikaciją. Pakeliauti tikrai buvo verta. Laiko niekur negaišinau, net ir tada, kai turėjau laisvas dienas — visur kolegų ir bičiulių buvau "užimamas", čia lankant operas, kitur muziejus, dar kitur svetinguose namuose susitinkant su maloniais skaitytojais.

— Jei teisingai esu susidariusi nuomonę, New Yorko ir Rochesterio lietuviškasis gyvenimas labiau orientuojasi menine — kultūrine kryptimi, Philadelphijos ir Baltimorės — visuomenine ir politine. Ar literatūros vakarų nuotakose ir privačiuose kontaktuose pajautėte šitų bendruomenių charakterių skirtumus?

— Labiausiai "bijojau" New Yorko. Mano nuomone, New Yorko lietuviai visą laiką yra orientavęsi daugiau politiškai — čia ilgai buvo Vliko centras, čia veikė Laisvės komitetas, čia, kad ir tame pačiame Kultūros židinyje, Amerikos Lietuvių katalikų tarnyba ir pan. Bet niujorkiečiai lietuviai šį sykį mane nustebino: į vakarų atsilankė margiausia visuomenė — nuo aukščiausių pareigūnų aukštuomenės iki jautrios kultūrai paprastuomenės. Vakara savo atsilankymu pagerbė ir gen. konsulas Simutis su žmona, ir buv. Vliko pirmininkas dr. Valiūnas, ir Bendruomenės šulės p. Vakselis su žmona, ir buv. Vliko bei Laisvės komiteto narių, politikų, visuomenininkų, dailininkų, žurnalistų, įvairių ideologinių skirtumų asmenų ir, be abejo, būrys kole-

Poetas Bernardas Brazdžionis kalbasi su "Draugo" bendradarbiu Juozu Kojeliu.

gų rašytojų ir daug daug atvirasirdžių poezijos gerbėjų bei "meškiuko Rudnosuko" skaitytojų ir augintinių nuo 6 iki 60 ir daugiau metų amžiaus.

Vakaro pasisekimui daug reikšė sumanus ir nepalūžtančios energijos kultūrinių pareigūnų "spiritus movens", bičiuliškas rašytojas redaktorius Paulius Jur-

kus, nepagalijęs stiprios "propagandos" nei prieš vakarą, nei po jo.

Philadelphijos publika visai neatrodė "visuomeninė" ar "politinė" — ji buvo tarsi vienalypė poezijos meno mylėtoja, besidžiaugianti susitikusi savo ilgai lauktą autorių. Čia, žinoma, bus didelis nuopelnas vakaro organizatoriaus rašytojo Vytauto Volerto, kuris labai stilingai paruošė ir programą.

Panaši, gal dar kompaktiškesnė atrodė Rochesterio publika, pripildžiusi pilnutėlę parapijos salę. Kadangi čia nebuvo scenos pakilimo ir teko skaityti ir kalbėti nuo tų pačių grindų, kur sėdi klausytojai, tai galėjau susidaryti nuotaiką, kad esi, kaip vakaro pradžioje pasakiau, nužengęs nuo Parnaso, nušokęs nuo Pegaso, atėjęs be poeto aureolės ir išimties tarp publikos kaip lygus su visais, paprastas, visų ranka pasiekiamas, visiems artimas. Tokia situacija ir patį autorių atgaivina — užmiršti kelionės nuovargi, viską, gyvenį tik tuo momentu ir ta atmosfera, kurią sudaro tie du komponentai: skaitytojas — pasakotojas ir klausytojas — autorius provokatorius ir įkvėpėjas. Matai ir jauti nebe

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

Išvijoje dabar, galima sakyti, teturime vienintelį kultūros savaitraštį — "Draugo" kultūrinį priedą. Būtų idealu, kad jo puslapiuose atspindėtų visa tai, kas verta kultūrinio fakto vardo. Ir atspindėtų reikiamam kultūriniam lygyje. Bet ar atsime visada jo puslapių knygų leidėjai, koncertų ir vaidinimų rengėjai bei šiaip kultūrinių renginių aktyvistai? Amerikiečių kultūrinio gyvenimo institucijos, žiūrėk, ima ir atsiunčia "Draugo" kultūrinių puslapių redakcijai bilietus į kurį nors savo koncertą ar spektaklį, kad faktą paminėtume ir lietuviškam leidinyje, kai tuo tarpu patys lietuviai labiau norėtų, jog redakcija pati savo recenzentui bilietus nupirktų.

Viso to akivaizdoje norėtume štai ką pasakyti. "Draugo" kultūrinis priedas minės ir recenzuos tik tas knygas, kurios leidėjų bus atsiunčiamos "paminėti ir parencenzuoti". Ypač gausūs Chicago kultūriniai renginiai bus recenzuojami tik tie, kurių rengėjai

redakcijai atsiųs 2 bilietus, kad juos redaktorius paskui galėtų perduoti pasirinktajam recenzentui. Visa tai reikia siųsti šitokiu adresu:

"Draugas" (kultūrinis priedas), c/o K. Bradūnas, 4545 W. 63rd St. Chicago, IL 60629.

Kad neatrodytų, jog užsimintoji situacija yra išlaužta iš pirsto, suminėsim tik porą visai konkrečių ir naujesių pavyzdžių. Sakysim, "Draugo" kultūrinis priedas skyrė ryškų išankstinį dėmesį losangeliečių paruoštam muzikiniam vaidinimui "Viava Europa". Bet kai žikagiečiai vaidinimą prieš šokių šventę atsikvietė ir į Chicago, niekas nie nepagalvojo apie bilietus "Draugo" kultūrinio priedo recenzentui. Panašiai atsitiko ir su Šeštąja tautinių šokių švente, lyg kultūrinio priedo recenzentui pati redakcija būtų turėjusi nupirkti šventės bilietus, lauzant net įprastąjį ir visur visuotinai priimtą tokio atvejo etiketą.

k. brd.

"publiką" kaip abstraktą, bet kaip atskirus individus ir beveik su kiekvienu "komunikuoj". Čia, Rochesterį, tokią puiką auditoriją išugdė rašytojas Jurgis Janušas, ne tik pripratęs ją prie literatūros vakarų, bet ir išmokęs jų pasiilgti.

Baltimorės publika buvo dvilypė: vietiniai ir vašingtoniečiai. Čia programa atlikome du rašytojai: rengėjai gal pabijoję, kad vienas nesutrauks pakankamai publikos, tad pakvietė dar iš Rochesterio Jurgį Janušą. Vienas beletristas, kitas poetas, skirtingi žanrai, vienas kitam neklidum, bet laiko atžvilgiu buvo striukiau, mažiau laiko buvo vienam "išsistiepti", tad ir savo programą turėjau gerokai trumpinti, daug pro ką užplanuotą prabėgomis pralysti arba ir visai praleisti. Šis vakaras turėjo ir kitų "atrakcinių": salės pakraščiuose buvo išstatyta P. Baltuonio medžio skulptūrų paroda. Publikai pasiūla buvo tikrai gausi: ir klausyti, ir žiūrėti ir galvoti, ką čia parsinešti namo. Tačiau publika nepasimetė, neišsiblaškė, abu au-

torius šiltai priėmė, o ir skulptūros menu ne tik pasigrožėjo, bet ir įsigijo. Tik jau knyga! pinigų nebėliko.

Privačiuose kontaktuose ir pokalbiuose, aišku, už visko teko užkliūti, ir lietuvių rūpesčiai bei jų pomėgiai visur beveik vienodi.

— Prisimenate, poezijos vakaruose Australijoje pasigesta jaunimo. Ar lietuvių jaunimas Amerikoje rodė dėmesio Brazdžionių poezijai?

— Jaunimo, kad ir ne po daug, visur buvo. New York'e kelios dešimtys lituanistinės mokyklos jaunimo net programos dalį atliko. Philadelphijoje, jaunas vyras, Virgus Volertas, pasakė atidaramajį žodį ir pabaigiamajį. Jaunos ponios poetą apibūdino, jauni padeklamavo, jauna talentinga paskambino. Jaunų matėsi ir Rochesterį, jie ypač uoliai autografų rinkime. Bet dominavo, aišku, vidurinioji ir vyresnė karta. O tai juk natūraliausia. Nors šiam autoriui, per Vyte Nemunę

(Nukalta iš 3 psl.)

Lituanicos sukakties proga

(Atkelta iš 1 psl.)

Jo atsisakyta, atrodo, daugiausia dėl svorio, galbūt prisidėjo prie tragiškos skridimo pabaigos, ypač bejėskant palankaus oro: pakilę nuo žemės, lakūnai jau nebeturėjo galimybių sekti būsimas oro sąlygas Europos kontinente. Tačiau tais laikais be radijo priimtuvų Amerikoje skraidė net didžiausi 12 vietų komerciniai lėktuvai: pasitikė audra, jie arba grįždavo atgal arba ryždavosi prasiiveržti. Taigi to laiko technologijos akimis matuojant, skridimas be radijo nebuvo nepaprastas.

Užsimenant apie saugumo prietaisus, parašytų irgi neturėta, bet jie irgi būtų buvę beveik: virš vandenyno parašytas neišgelbės, o Soldino apylinkėje naktį, blogam orui siaučiant, iššokimas parašytu būtų labiau rizikingas, negu bandymas leistis lėktuvu... Anuomet skleistą nuomonę, kad lakūnai neturėjo saugumo priemonių ar tinkamų instrumentų, šiandien atrodo be rimtesnio pagrindo.

Darius kelionei rūpestingai ruošėsi, ypač tobulinosi navigacijoje ir skraidyme vien su instrumentais. Iš Dariaus dienoraščių matyti, kad jis greitai ir įgudė, tuo tarpu kai instrumentų naudojimas Girėnui ėjosi daug

sunkiau. Aplamai paėmus, po visų bandymų ir pratybų, tiek lėktuvais, tiek lakūnai buvo gerai, nors ne prabangiai pasiruošę. Tai nebuvo kokie nors cirkininkai, bet rimti aviacijos profesionalai, užsiangažavę rekordiniam skridimui.

Lituanicos pakilimas su pilnu krūviu liepos 15-tąją buvo dramatiškas, beveik avarija pasibaigęs. Kadangi nenorėta rizikuoti sudaužyti lėktuvą prieš kelionę ir žinota, kad bus kylama su dideliu 8,300 sv. svoriu, tad ir nebandyta anksčiau kilti pilnai pakrovytą lėktuvą. (Taip lygiai darė ir Lindbergas). Iš Dariaus dienoraščio žinome, kad birželio 17 d. jis lėktuvą išbandė su maždaug 6,500 sv. krūviu arba 78 proc. būsimojo svorio. Tą dieną lėktuvą pakilo nuo žemės per 23 sekundes (gaila, nepažymėta, kokį atstumą riedėjo pakilimo taku). Liepos 15-tą, savo žygiui per Atlantą, Lituanica sunaudavo visą 4,200 pėdų pakilimo taką ir, panašiai kaip 1927 Lindbergas, vos vos atspilė į orą kone paskutinę akimirka. Ne veltui kapt. Darius yra pasakęs: "Jei pavyks pasikelti — tai 95 proc. visos kelionės jau bus įvykdyta!"

Kaip žinome, 1933 liepos 17 d. apie 5 val. ryto ūkininkė, uogau-

dama Soldino miške, rado sudužusią Lituanicą...

Apie Lituanicos žuvimo priežastis ėjo daug gandų ir spėliojimų. Kalbėta, kad lėktuvą pašovė vokiečiai, kas tačiau, žinant oro sąlygas bei skridimo aplinkybes naktį, yra sunkiai suprantama — ypač po to, kai teigta, kad pašovimo žymyji nei lėktuve, nei lakūnų kūnuose nerasta. Nemažonius spėliojimus žadino ir Latvijos spauda, paskelbusi, kad 1932 m. m. m. Soldino taipgi žuvo iš Rygos į Afriką skridę du latvių lakūnai, kurių lėktuvo motoras sustojo veikti be jokios priežasties. Sakyta, kad čia gal kokie nors vokiečių mirties spinduliai, kurie suparalyžuoja motorų veikimą... Tačiau ir čia spėliojimas buvo neįrodytas, o Antrojo pasaulinio karo metu vokiečiai jokių mirties spindulių neturėjo; jei būtų turėję, būtų juos naudoję.

Lietuvos vyriausybės pavedimu nelaimės priežastis tyrė komisija, tuometinio pulkininko A. Gustaičio vadovaujama. Komisijos akto išvadų 3-me punkte sakoma, kad "katastrofa įvyko dėl sunkių atmosferinių sąlygų, prie kurių prisidėjo motoro veikimo defektai".

Atidžiai perskaičius komisijos aktą ir neturint kitų žinių, bet vis dėlto atmetant pašovimo ir mirties spindulių teorijas, išpūdį šiandien daro maždaug šie duomenys:

1. Nuo pakilimo New York'e skrista daugiau kaip 37 valandas, tiksliai ir pagal maršrutą. Žuvimo vietoje iki Kauno buvo likę tik apie 400 mylių.

2. Avarijos vietoje lėktuvui benzino dar neturėjo.

3. Motore nerasta kokių nors defektų, išskyrus padarytus katastrofos metu. Tačiau rasta, kad gazolino filtras ir karboratorius gerokai užteršti aluminiais rūdėmis, kurios prisirinko iš benzino bakų. Nėra abejonės, kad tokioje būklėje motoras dar galėtų veikti, tačiau yra klausimas: ar pajėgė išvystyti reikiamą jėgą? Turint galvoje, kad 8,300 sv. sveriant Lituanica pakilo ir sekant priemonių funkcionavimas yra, kaip taisyklė, kvalifikuojami šiandieniniuose aviacijos avarijų reportuose.

5. Avarijos momentu lėktuvo propeleris sukosi, tačiau lėktuvui užkabins pusį ir trenkus į žemę, lėktuvą neužsidėgė — nors apsilieję turėta benzino. Čia darytina

prelaidą, kad lakūnai prieš pat avariją motorą išjungė, kad nebūtų kibirkštis ir lėktuvą neužsidėgtų. Net šiandieniniai lėktuvai, atsitrenkę žemei, dažnai užsidega.

6. Matant lėktuvo griuvėsių nuotrauką ir prie jų kniūpsčiai gulintį Dariaus kūną, neaišku, argi lėktuvą neturėjo diržų prie sėdynių? O gal Darius tuoj pat neužuvo, bet bandė išsudužusio lėktuvo šliaužti laukan ir mirė vėliau? Ši abejonė ypač kyla, patyrtas, kad Soldino apylinkės gydytojas lakūnų mirties laiką nustatė tarp 4 ir 5 val. ryto. Gustaičio komisija teigia, kad avarijos laikas buvo 36 min. po vidurnakčio, nustatytas iš sustojusių eiti lakūnų laikrodžių; apie mir-

Lakūnų Stepono Dariaus ir Stasio Girėno paminklas Marquette Parke, Chicagoje.

Nuotr. V. Jako

ties laiką komisijos aktas visai neužsimena.

Kokį įspūdį Lituanicos žygis padarė Lietuvai, Lietuvos ir Amerikos lietuviams, visi žinome. Petras Jurgėla savo knygoje "Spąnuoti lietuviai" iškelia tokius lakūnų techninius nuopelnus: Lituanica pakilo su labai dideliu svoriu; tuometiniuose tolumojo skridimo rekorduose skridimas užėmė antrą vietą; navigacijos požūriū skridimas buvo labai tiksliai atliktas; ir savąja avarija Lituanica išskėlė dar išrastių skridimo instrumentų reikalingumą.

Šiandien "Draugo" skaitytojams dar knieti pridėti, kad Steponas Darius buvo jaunutis Lietuvos karo aviacijos auklėtinis, kad skraidymui talentingą lakūną, išugdė Lietuvos tuometinė technikos aplinka. Tuo galime visi didžiuotis ir net stebėtis: Dievo ranka, genijaus gysles dalindama, nežiūrinti didelių tautų gyventojų skaičiaus ar kokių nors procentų. Darius ir Girėnas, jų oranžinis lėktuvas Lituanica, jų pasirodymas žygiui mus stebina ir šiandien.

(Naudotasi Petro Jurgėlos knyga "Spąnuoti lietuviai, Darius ir Girėnas", 385 psl. 1935 m. išleista Chicagoje. Straipsnį rašant, knygą paskolino lietuvių jėzuitų biblioteka.).

(Atkelta iš 2 psl.).

Iš buvo laimės įsipilietinti visose kartose — ir jis dabar, atrodo, žinomas ir savas ir vaikuose ir seneliuose bei proseneliuose.

Lankėtės šio krašto sostinėje ir per Amerikos Balsą kalbėjote. Ką ten pasakėte?

Amerikos Balse vienas iš redaktorių pravedė pasikalbėjimą, kuriame papasakojau apie savo literatūrinę kelionę. Gale įskaičiau keletą savo naujausių eilėraščių, kuriuos žadėjo atskirti progomis transliuoti Lietuva.

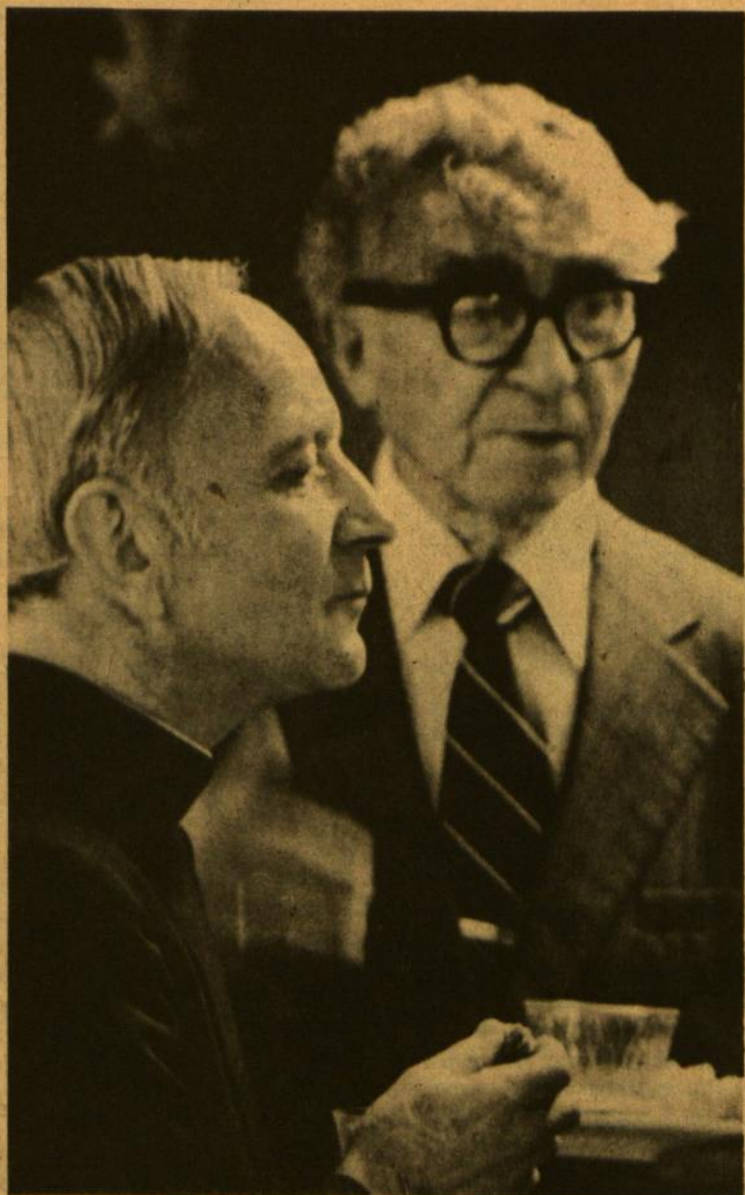
Washingtono teko aplankyti ir Lietuvos Atstovybę, simboliškai pabuvoti nepriklausomos ir laisvos Lietuvos teritorijoje. Atstovas p. Bačkis su ponu mus, Jona ir Antaną Vaičiulaučius, Jurgį Janų ir mane, priėmė tikrai diplomatišku stiliumi pavaišino puikiais užkandžiais ir geru prancūzišku šampanu. Šalia labai rimtų kalbų netrūko ir humoro bei šampanaus, ant kurio vis užveda smallaliežius Jankus, o tuo jo neatsilieka nė Vaičiulaučiai, net ir pats atstovas. Atstovybė gražiai pertvarkyta, perdekoruota nuo ano karto, kai lankiausi. Bet besidairant po sienas ir bestebint paveikslus ir nuotraukas bei kitus suvenyrus, labai pasigedau mūsų dabartinių dailininkų kūrinių, kurie labai papuošė, pagyvint atstovybę.

Turint omenyje, kad čia rengiami diplomatiniai priėmimai, vasario 16 ir kitomis progomis, lietuviškojo meno kūriniai, padovanoti ar paskolinti atstovybei, galėtų labai daug patarnauti Lietuvos reprezentacijai. Atstovybė tarsi naujai atgytų, tarsi tapę kūrybingosios Lietuvos, ne vien jos nepriklausomybės simbolis.

Šia proga tad ir norėčiau kreiptis į mūsų dailininkus, kviesdamas papuošti savo vienu kitu kūriniu Lietuvos Atstovybę. Su kai kuo jau pats asmeniškai kalbėjau ir gavau malonų pritarimą. Manau, kad už šią asmenišką iniciatyvą nebūsiu atstovo dr. Bačkio išbartas, kam kišu snapą ir savo reikalus. Sakytiau, Lietuvos Atstovybės reprezentacija yra visų mūsų reikalas.

Rochesteryje svečiavotės pas rašytoją Jurgį Janų, kurio „Anapus rytojaus“ romano sufiktuos pėrnai gruodžio mėn. buvo surengę Los Angeles Lietuvių Fronto Bičiuliai. Buvo atvykęs pats autorius. Tai buvo vienas pačių geriausių vakarų 14-kos mūsų literatūros vakarų tradicijoje. Bet mūsų kultūrinio gyvenimo vertintojai — korespondentai kažkaip pro šį įvykį praejo, lyg ir nepastebėję. Kokia priežastis? Ar kuri kita vietovė tokias tradicijas turi?

Turi. Panašią tradiciją — vieno autoriaus vakarus — yra pradėjęs Rochesteryje rašytojas

Bernardas Brazdžionis ir Leonardas Andriejus.

Nuotr. V. Maželis

Jankus maždaug prieš 25 metus, o tuo „pirmuoju“ kaip tik teko būti man. Jie vakarus rengia ne kasmet ir ne vienu tuo pačiu metu, kaip Los Angeles, bet progal ir aplinkybėmis esant. Apie tuos vakarus ir jų autorius labai išsamiai yra rašęs „Drauge“ vakarų organizatorius Jurgis Jankus. Apie jo turiningą vakarą Los Angeles spaudoje galėjo būti daugiau atgarsių. Bet tai ne tik vietinių korespondentų kaltė, bet ir rengėjų neapsižiūrėjimas. Gi korespondentai randa „aktualesnių“ ir naudingesnių temų, kaip balių ir piknikų aprašymai, kur reikia ir dešros ir dešrų gamin-tojos bei dalintojos pagirti. Ra-

šytojas rašys ir nepagirtas. Jo kūrinyne ne kugelis, be kurio joks piknikas nebus pasisekęs ir pelningas.

O kaip su rašytojo, vakarų pelnu? Ar jo nereikia — apmokėti kelionei ir bent mažam honorarui?

Reikia. Bet ne honorarui, tik kelionei. Jo honoraras — šil-tas ir entuziastingas publikos priėmimas.

Australijos „Mūsų Pastogė-jė“ bendrume pokalbyje, pasisakėme už „kultūrinių ryšių“ stiprinimą tarp Amerikos ir Aus-

tralių lietuvių. Ką galėtumėte pasakyti apie „kultūrinius ryšius“ tarp lietuvių, gyvenančių Amerikos Rytuose ir Vakaruose? Ar jie pakankamai stiprūs ar dar plėstini?

Dėl „kultūrinių ryšių“ ne-lengvo palaikymo tarp Amerikos Rytų ir Vakarų labiausiai nu-kenčia Vakarai, t. y. Los Angeles ir kitos prie Ramiojo vandenyno kolonijos, Los Angeles kolonijoje, kuri apima Santa Monicą ir ki-tas plačias apylinkes, kultūriškai labiausiai turtina L. Fronto Bi-čiuliai su savo tradiciniais litera-tūros vakarais, Šv. Kazimiero pa-rapija, kasmet surengia turinin-gas programas su menininkais iš Vidurio Amerikos ir iš Rytų, ir Bendruomenė, deja, paskutiniu laiku ėmusi „taupyti“ ir išsiver-čianti tik savaisiais. Džiugus da-lykas, kad mūsų menininkai „pajudėjo“: sol. Birutės Dapšle-nės koncertas Clevelande, jauni-mas su vaidinimu „Viva Europa“ gal kiek atsilygins Rytams, iš ku-rių per daugelį metų meninin-kus importavome. Prasidėjusius mainus reikėtų palaikyti ir atei-tyje.

Paskutinis klausimas: kokie planai po šio keturių miesto li-teratūrinio „tūro“? Ar nemanote, kad galėtumėt dar aplanky-ti vidurinę Ameriką ir Kanadą? Nors ten esate buvę su kolego-mis, bet gal ir jiems būtų idom-u išvysti ir išgirsti vieną pil-ną rašytoją. Ar nebūtų geras tri-pas: Torontas — Hamiltonas — Detroitas?

Gal ir būtų, bet tai jau ne mano, o jų reikalas. Be to, reikia pasilėsti po šios kelionės ir pasi-rengti naujai programai — išleis-ti naują knygą. Knygų labai pa-sigėdai ir dabar, deja, teturėjau tik literatūrinę keturių plokštelę ir „Meškiuką Rudnosiuką“, kurio, kai vienoje kolonijoje pranešė, kad tai paskutiniai egzempliorai, įsigijo net savo būsimiems proanū-kams. Kitur buvo atsitikimas, kad Rudnosiuką įsigijo ir paprašė įrašo jauna pora, nežinodama dar, kas bus jo skaitytojai — mer-gytė ar berniukas.

pinti, kad jo paliktą gilūs pėdsakai nebūtų užnešti laiko dulkė-mis; pareiga ateinančioms kar-toms paliudyti jo didelį įnašą šiai epochai, ir kad jo pasakytas žodis ar parašytas palikimas nie-kad nenustos vertės. Todėl ir lei-džiame jo raštus, išbarstytus įvai-riuose nepriklausomos Lietu-vos ir išeivijos leidiniuose. Nori-me, kad būsimos kartos žinotų ir suprastų, kokiomis skaidriomis šviesomis jis švietė ir originaliomis idėjomis praturtino mūsų buitį“.

Pagynos pastabose dar pridū-riama: „Šiuo pradama leisti Juozo Brazaičio (Ambrasevičiaus) raštai, kurių I tomas api-ma literatūrinius straipsnius. Tai nėra universitetinio kurso paskai-tos, iš kurių galima laukti nuo-sėkliai išsirutuliojančio lietuvių literatūros istorinio, idėjinio ar estetinio vaizdo. Tai yra praneši-mai, paskaitos ir straipsniai, skai-tyti ir spausdinti įvairių suka-kčių progomis ir skirti ne vien tik dalyko specialistams, bet ir pla-tesnei visuomenei“.

Jau knygos tituliniam pusla-pyje matome, kurie rašytojai bus čia nagrinėjami. Tačiau kiekvie-no rašytojo kūrybai čia vis ski-rinamos net kelios temos, kiekvie-ną jų visai savarankiška, užgrie-bianti vis kitą nagrinėjamo ra-šytojo kūrybos klotus, bruožus ir jų susiklostymus.

Štai kaip turinio rėmuose sklai-doma Tumo - Vaižganto kūryba, kurios nagrinėjimas knygoje pa-vadinotas „Apmatai kūrybos stu-dijai“. Užuomazgos — Sceniniai vaizdai, Vaižganto alegorijos, Vaizdinių mėginimai; Palaidieji žiedai — Kelionių vaizdai, Karo

Edouard Manet (prancūzas, 1823-1883)

Laive (Metropolitan Dailės muziejus New Yorke)

Vis nerandu, ko ieškau. Nematau. Ir viskas, patikėk, ne man, o tau.

Seal Beach

M.S.

Esu tau skolingas už žvilgsnių sietyną, už gyvenimui sugrąžintą pasitikėjimo žibintą.

Esu tau skolingas už gyvenimui dovanotą skambų juoko fagotą.

Esu tau skolingas už palytėjimų vyną.

Lyg pirklys skolingas už neįhainojamą gausą — smėlyje surastą auksą.

Tuomet, sutiktoji, grąžinai man gyvybę lyg rojaus esybę.

1974

Apsilankymas

I tolstancią svetainę sugrįžau. Paveiksluos kaip ankščiau spalva melsvoji tolyje pragydo praeities gija.

Tai čia išmokau ilgęsi tapyti ir kasdienybės veido nematyti ir klausyti Šopenhauerio: Kodėl gyvybė turi nuolatos gedėti?

Pušis ant sienos. Ta pati, kurią nutapė mylinti duktė. Kas vakarą keliaudavom rymot prie Lokio ežero... Kalnuos pavakarejant rinkdavom vaizdus, kartodavom: Kaip nuostabu tarp keturų arti dangaus — be dūmų, be vaidų žmogaus.

Pirmykštėj būstinėj esu. Prisiminimų ir jausmų visų jau nesurinksiu... Dar nuo nėrinio pakilusi viltis. Po to rūšioji valanda jau nieko nematys.

Pranas Visvydas

Harpūnų užėigoj

Ši vakarą uosto „Harpūnė“ mes pasijuntam namuose. Narsūs žvejybos vaizbūnai sėdi stiklais pasipuošę.

Tarp jų kapitonas Makliuras vis purto galvą suvelgtą. Už lango šmėkščioja burė, ir dunda sąsiaurio keltas.

Šalimais užstalėj snaudžia sulyšę jūros dievaitis. Greta riebokas jo draugas ilgą valgiaraštį skaito.

Skaito ir dūsauja balsiai, kad visas pasaulis girdėtų. Va, šito aš nepakelsiu narsiųjų harpūnų palėpėj.

Dvi ieškojimo versijos

1.

Ko ieškote, keliautojai, fantastiškoj valstybėj? Garbės vainikų? Aukso? Ar taikios pavėnės? Čia tik Arabijos samumas aižo odą. Gelsva Levanto saulė rieda kopom. Su ja panyra amžinybės spinduliai. Ir skliautą virkdo ilgesys.

Ko ieškote, šventadienio bičiuliai, drėgmės ištroškusioj valstybėj?

Visi vienu balsu atsakė: Ieškome teisybės.

2.

Kasdien likimo vazoj plaukdamas, kaip argonautas su aistra kelionei, matau: krantai, visur nauji vaizdai, sapnuose matomi labai retai... Bet nerandu, ko ieškau. Nematau. Prie kasdieninio lovio pripratau. Keli banknotai. Sąskaitos. Plaukai. Be abejo, ne mano tie plaukai.

vaizdai, Aukštaičių vaizdai. Su-klėstėjimas — Pragiedruliai: Gondingos kraštas, Pragiedru-liai: Vaduvų kraštas, Dėdės ir dėdienės, Pragiedruliai: Seimos vėžiai, Smulkioji beletristika; Vi-suma — Kūrybos pasaulėvaiz-džio pradmenys, Talentas ir lite-ratūrinės priemonės, Vaižganto stilius, Vaižgantas tautos kūry-boje, Bibliografija; Vaižgantiš-ka kūryba; Juozas Tumas - Vaiž-gantas. Vaižganto raštai XVII.

Kristijoną Donelaitį liečiantį medžiaga sugula į tokius straips-nius: Donelaitis praeityje ir da-bartyje; Kristijono Donelaičio pė-domis; Būrų tautos poetas; Do-nelaičio „Metai“, „Metų“ leidi-mai; Kristijonas Donelaitis.

Panašiai įvairiuose straips-niuose skaidomi ir sintetinami:

Adomas Jakštas, Simanas Dau-kanas, Motiejus Valančius, An-tanas Baranauskas ir Vincas Pie-taris. Pabaigoje dar pridėdama:

Straipsnių šaltiniai, Kai kurie m'nimi asmenys, vietovės ir leidi-niai, Kai kurių rečiau vartojamų arba nelietuviškų žodžių žodynė-lis, Pastabos.

LIETUVIŲ DIENOS, 1980 m. gegužės mėn., Nr. 5. Redaguoja Redakcinė kolegija. Leidžia ir administruoja Antanas F. Ski-rius. Redakcijos ir adm. adresas: 4364 Sunset Blvd., Hollywood, CA 90029. Žurnalo metinė pre-numerata — 18 dol.

Rašoma apie Hamiltono mer-gaičių chorą, apie muziką Joną Govedą, apie Poezijos dienas Chicagoje, apie neseniai mirusį Nadą Rastenį ir kt. Visi tekstai iliustruoti gražiomis nuotrau-komis.

Nauji leidiniai

• Juozas Brazaitis, RAŠTAI. I tomas. Tumas - Vaižgantas. Dambrauskas — Jakštas. Done-laitis. Daukantas. Valančius. Ba-ranauskas. Pietaris. Redakcinė ko-misija: Alina Skrupskelienė ir Česlovas Grincevičius. Aplankas ir viršelis Ados Sutkuvienės. Iš-leido I Laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti 1980 m. Spausdi-no „Draugo“ spaustuvė, 4545 W. 63rd Str., Chicago, IL 60629. Knyga kietais viršeliais, 552 psl.

kaina — 15 dol., gaunama ir „Drauge“.

Leidykla ir redaktorai pradėjo didelį darbą, leisdami Juozo Bra-zaičio raštus, kurių jis pats, už-griuvus karui ir tautos nelai-mėms, nesirūpino patogiai su-rinkti į atskirų knygų tomus.

Leidėjai savo žodyje, be kita-ko, taria: „Brazaitis nėra iš to-kių, kurį galėtum pamiršti. Mū-sų pareiga ir privilegija pasirū-

Beitosios Lietuvių tautinių šokių šventės sukūryje. Matomos Chicago tautinių šokių grupės „Gijos“ šokėjos: Ina Končelūtė, Lionė Bradžinskaitė ir Dalia Bilalaitė.

Nuotr. K. Izakaitis

Pirmoji išvyka į 80-tųjų Stratfordą

Šeštadienis, birželio dvidešimt pirmoji. Ilgiausia metų diena. Pirmas gražus, sausas savaitgalis Didžiųjų ežerų regione po penkių ar šešių lietingų. Stratfordo danguje linksni debesiuojant ir saulės properšos. Shakespeare'o festivalio 28-tasis sezonas prasidėjo prieš dvi savaites ir miestelio kasdien linksmas balsais...

Mano pirmoji išvyka — tik į Avon teatrą. Du spektakliai šeštadienį, vienas sekmadienį. Pirmoji išvyka per tuziną metų visiškai be Shakespeare'o. Su juo susitiksiu liepos pradžioje. Ši kartą, matymo tvarka, toks repertuaras: Carlo Goldoni "Dviejų ponų tarnas" (The Servant of Two Masters), Ednos O'Brien "Virginia" ir John'o Gay "Elgetos opera" (The Beggar's Opera).

Ir išpūdiu rašau spektaklių matymo tvarka.

Skubu prisipažinti, kad Carlo Goldoni (toks vardo — pavardės skambumas!) man iki šio pavasario buvo beveik negirdėtas, nei jo veikalai. Kai atsižvelgiau bostoniškę, paskui ir tarybinę enciklopedijas, apstulbau: gyvenęs beveik visą 18-tą šimtmetį; parašęs daugiau pusei šimto pjesių, per pusantro šimto komedijų, dešimtis tragedijų, tragikomedijų, operų libretų; pagarbiai praverdžiutas italų Molière'u; didžiausias tuometinio teatro reformatorius; ir t.t., ir t.t. Iš tarybinės sužinojau, kad paskutiniu metu Lietuvoje jo komedijos dažnai statomos, bet nepriklausomybės laikais tik kartą, tik viena teatralizacija. Ir dar prisipažinsiu, kad festivalin besirengdamas veikalo nepersiskačiau. Neįsivaizdavo sužinojęs, kad statoma "naujo Tom'o Cone versijoj", o tu versijų nei nupirksi, nei bibliotekoj gausi.

Režisierius Peter Moss, matyt, stengėsi atskleisti itališką komedijos charakterį. Iš pusantro tuzino aktorių bent du trečdaliai lakstė, šūkavo, gestikulavo, savo tempu ir temperamentu žiūrovą vargindami. Dviejų ponų tarną Truffaldino vaidino dinamiškas Lewis Gordon. Tikrai itališko tempo, tik gal dirbtinai slaviško akcento. Vieną ponaitį, vyriškai persirengusį, vaidino lėlės grožio, liekana, aukšta, gracinga panelė Goldie Sempie, čia Beatrice Rasponi. Antrojo Trukaldino pono Florindo Aretusi rolė teusai Brent'ui Carver. Ir Goldie Sempie, ir Brent Carver, — Stratfordo naujokai. Abu drąsūs ir laisvi. Man ypač patiko Brent Carver. Pasibraukio jo pavarde, nes jis turi didelio aktoriaus duomenis, apie kuriuos dabar nekalbėsiu. Kiti šio pastatymo didieji ir iš seniau gerai pažįstami. Tai Graeme Campbell (Pantalone), Barbara Budd (Clarice), Rod Beattie (Silvio), Jennifer Phipps (Smeraldina). Visi jie gerai vaidino, bet už penkių dienų visos jų juokingos scenos jau skęsta į užmaršties rūką. Tik ilgiau liks nepamiršiami Jennifer Philipps ir Lewis Gordon nekalto senstelėjusių žmonių flirto momentai. Du talentingi aktoriai atskleidė aukso amžių peržengusių žmonių erotikos, išsivadavusių iš brutalių jėgų ir gašlumo, žavesį. Gaila, kad tokių momentų buvo mažai.

Apie intelektualią anglų rašytoją Virginiją Stephen-Woolf (1881-1941) jos garbintojai prirašė biografijų, kino bei TV scenarijų, dramų.

Stratfordo festivalis pasirinko naujausią jos biografijos versiją, kurią sukūrė Airijoj gimusi romanistė, novelistė, dramų bei vaikų literatūros rašytoja Edna O'Brien. Jos "Virginia" dar nespėta išleisti knyga ir vaidinama

ALFONSAS NAKAS

iš rankraščių, tiksliau manuskripto.

Scenoje — šio šimtmečio pradžios Londono intelektualų kvartalas Bloomsbury. Kaip ji dailininkas Phill Silver pavaizduoja? Scenos šonuose dvi aukštos, iki palubių, plačios, tik plokštos, sidabro gobelenų apvilkto dėžės. Centre, scenos gilumoje, tokia

Maggie Smith (Virginia) Ednos O'Brien "Virginijoje" Kanados Stratfordo šiuo metų festivalyje.

pat milžiniška kubinė dėžė, kampu į publiką atsukta. Šoninėse dėžėse — nuogi žiemos medžiai, ramumą ir snaudulį teikiančios, plonai sidabru apšarmoje jų šakos. Gobeleniniam kubui, kai scena pusta, irgi tik medžiai, jų svajingos šakos. Sviestsom reikiama sužadus, išnyra aiškūs, bene triaukščių mūrinio namo kontūrai. Tai, įsivaizduokime, Bloomsbury panorama, gal Woolf'ų namai. Namą matėme trumpiau negu valandą užtrukusiame pirmame veiksmo. Paskui liko tik medžiai. Tokių paprastų ir kartu tokių fantastiškų dekoracijų grožis maloniai stebino.

Aktoriai viso labo trys: pati Virginija, jos vyras Leonardas ir intymi (jos) draugė Vita. Visi tikri, istoriniai asmenys ir tikrais vardais. Butaforiją sudarė dvi dėdės, dvi albuminio formato, pilkais ar rusvais drobės viršeliais,

knygos, Leonardo pypkė ir, jeigu po penkių dienų nespėsiu, Vitos kartą įneštas lietsargis (jeigu tai tik mano fantazija, skaitytojas teatleidišia).

Kalbėjo daugiausia Virginija. Jos ilgus monologus kartais pertraukdavo Leonardas tai žodžiais, į ją kreipdamasis, ar iš "jos" knygos skaitydamas. Kartais skaitė pusegarsi abu. Kai į sceną atėdavo Vita, neilgam tryse pasilikdavo (nėra trečios kėdės...). Leonardas iškiūtindavo. Kai jis grįždavo, tingiai, galvą iškelus, išsiūbudavo Vita.

Porą kartų Virginija kalbėjo telefonu. Senovišku: mikrofona dešine ranka prie ausies prikišus, o kaire, prie lūpų, ragelį. Leonardas ant padėklo atnešė kavos ar arbatos, lėtai pylė į puodelį, dėjo cukraus, maišė, atsisėdęs prie baltos išsiutios Virginijos kėdės (pamiršimo priepuolis) sėmė šaukšteliu, pūtė, kišo prie lūpų, o ši nubloškė, išpylė, sukulė. Scenos prieky Leonardas rėvėjo piktžoles, skainiojo apvystusias gėles, jas išmetė ir nušalė rankas. Telefonas, kava, piktžolės? Viskas — pantomima. Tokia ryški, kad ėmėi jauti ir nesamus daiktus, ir augalų kvapą...

Dažnas skaitytojas pasakys, kad tokia trijų veikėjų drama — nuobodybių nuobodybė. Kitais atvejais — tikrai Bet režisierius Robin Phillips, ne veltui kritiku vunderkindu vadinamas, žinojo ką daręs. Virginijos rolei jis parinko magišąją Maggie Smith. Ji publiką užburia, nesvarbu ką bevaizdinama. Ši kartą ji, Virginija Woolf, pasakoja savo gyvenimo būdingus momentus. Nuo vaikystės iki Hitlerio siautėjimo karą pradėjus (taip, karo pradžią pamini garsiakalbis, ir Hitlerio vardą), tad beveik iki mirties. Čia su ja juokėmės, čia jungėmės į jos siaubą (pamišimų artumoj), čia kažko netikėto laukėme įelektrintose scenose su Vita. Pradėjusi giedra, jauna, žvalia, koketiška, žaisminga, į vaidinimo pabaigą gebėjo ir gestais, ir balsu, ir veido išraiška susenti. Maggie Smith! Tik tokia aktorė ir tegalėjo šia dramą padaryti įdomia nuo pirmos iki paskutinės akimirkos.

Nicholas Pennell (Leonardas) vykusiai vaidavo pavargusį, senusį, sunkios eisenos, labai lėtą, kantrų, suprantantį vyrą. Jo pantomimos veiksmai buvo žavėtinai. Tik ar logiška (taikau režisieriui) kelis kartus prisikimšti, tikrai užsidegti, tikrai ilgokai rūkyti tikrą pypkę? Juk ir čia buvo didelė pantomimos galimybė.

Patricia Conolly (Vita), kaip

Festivalio teatras Stratforde, Ont., Kanadoje.

Nuotr. Robert G. Ragsdale

pagalbinė aktorė savo vaidmenį be priekaišto atliko, o jos vidutinė nuoskaipa kaip tik dar labiau Maggie Smith iškelė.

"The Beggar's Opera" — tai jau kitokio žanro režisieriaus Robin Phillips ir jo padėjėjo Gregory Peterson šedevras. Kad ši 18-to šimtmečio anglų dramaturgo John'o Gay satyra auku sužibėtų šiandieninėje scenoje, reikėjo pasidaryti rankoves atraitojus. Atrodo, dėl "Elgetos operos" pereitą žiemą Festivalis įsteigė jaunimo chorą ir ne tik puikiai išmokę dainuoti, bet ir įpratino tinkamai laikytis tarp aktorių scenoje (Berthold'o Carriere ir Robert'o Cooper, dviejų muzikų bei dirigentų, nuopelnas). Masinėse scenose su pusšimčiu ir daugiau veikėjų iš karto reikėjo erdvės, tad sukurta aukštai iškelta platforma su daugybe laiptų keliuose vietose (puikus dailininkas Paphne Dare darbas). Reikėjo tinkamai apręsti 18-to šimtmečio Londono prostitutes ir viešelių plėšikus, ypač pirmosios viena galą drąsiai dekolantuojant, kita iki žemės priden-giant (Sue LePage išradungumas). Jei dar pridėsimė labai originalią Jeff'o Hyslop choreografiją ir Michael'o J. Whitfield apšvietimą, kuris, bent keliems aktoriams keliuose svarbiuose vietose iškart reikiantis, irgi sudarė daug rūpesčių, bet buvo tinkamai sprendžiamas, matysime, kokio milžiniško masto šis pastatymas kelių talentų sukurtas.

Savo satyriniu turiniu prieš du šimtus metų "Elgetos opera" Londone kėlė revoliucines nuotaikas ir tuometiniam Anglijos premjerui Robertui Walpole pridarė daug nemalonumų. Marksis Bertoldas Brecht 1928 m.

bandė jaudrinti teatro mėgėjų mases šią operetę savaip parašydamas, į sceną paleisdamas (su Kurto Weill muzika) kaip "Dreigroschenoper", tik jau vargu ar pasipiktinimą valdančiaisiais bei kilmingaisiais bekėlė. Šiandieninei publikai nei politinis, nei socialinis veikalo aspek-

tai nervų absoliučiai nebedilgina. Dabar svarbu pastatymo meniškumas, jo pramoginė pusė.

Nemažai žavesio teikė Edda Gaborek (Polly Peachum) savo graikščiu šokių, temperamentinga vaidyba, neblogu operetiniu balsu. Nemažiau impresyvia ak-

tore pasirodė Alicia Jeffery (Lucy Lockit), o kaip solo daininkė ji buvo geriausia. Vogtų daiktų globėjo, didžiausio sukčiaus ir niekšo rolę puikiai vaidino Graeme Campbell (Mr. Peachum), o paleistuvių karalienė, jo žmona — Jennifer Philipps. Jim McQueen tikrai vyriškai atliko viešelių plėšikų kapitono Macheath rolę. Galėčiau išvardinti dar kita tiek labai ryškių aktorių, kurie prisidėjo prie "Elgetos operos" triumfo. Nors geresnių solistų, kaip prieš porą metų "Candide" pastatyme, ši kartą nebuvo, bet jų ir nepasigėdome. Muzikinę pusę išpildo nepaprastai kultivuotas, gerai susidainavęs, jau pradžioje minėtas choras.

Gal todėl, kad sezono pradžia, o gal kad Stratfordo festivalis vis populiarėja, visų trijų spektaklių aikštos vienos buvo išpirtos, o prieš "Virginijos" spektaklį vestibuliuje išstusiais veidais laukė bent šimtinė bilietų negavusių žmonių. Lietuviškai publikai nepatardai veržtis tik į "Dviejų ponų tarną" spektaklius, nes panašių pastatymų galima matyti visuose JAV miestuose. Kas kita su "Virginia" ir "Elgetos opera". Dėl šių verta į Stratfordą keliauti.

Nauji leidiniai

• Kotryna Grigaitytė, MARIŲ VĖJUI SKAMBANT. Lyrika. Viršelis ir iliustracijos — Pauliaus Jurkaus. Išleido "Darbininkas". 1980 m. Knyga 108 psl., kaina — 4 dol., gaunama ir "Drauge".

Poezijos mėgėjams Kotryna Grigaitytė bene labiausiai yra įsiminusi savo jaunystės mergautinę poeziją. Turbūt visų ausyse skamba anie net ir dabai pavertę poetės žodžiai: Na tai kas, na tai kas, jei žirgelis ir apskainios raudonąsias radastas". Apie čia minima naujausia jos poezijos knyga aplanko parastėje sakoma: "Tai rezignacinė gyvenimo pavakarės poezija, dar šaukianti pavasarį ir saulės tekėjimą, tai pastanga veidu atsukti prieš vėją, pasipriešinti; negailestingai laiko srovei. Ši pavakarės poezija yra nemažiau žavi už austringus jaunystės polėkius". Ir tai yra gryna teisybė ten, kur poetė rašo savo įprastu braižu, savom's metaforomis, jas nuskaiderndama nemeluotu, neišgalvotu jausmu:

AKIMIRKA

Kai sapnas bėgs pro šalį, Bejuokindas žvaigždės, Trapiam, trapiam namely Žvaigždutė man užges.

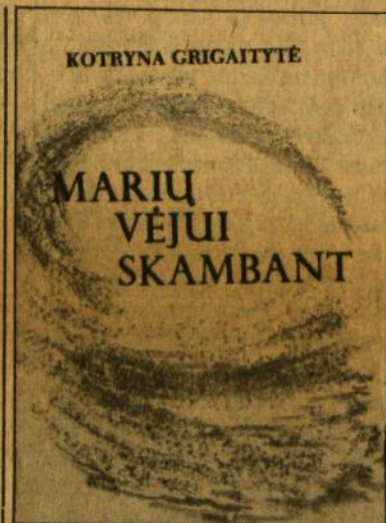
Gera! išsiūbėję Jūs rasite mane, Sparneliais prisiliėjus Erškėtožės lape. (psl. 26)

Ir šitokų — tikrųjų Grigaitytės eilėraščių rinkinyje apstu: Marių vėjui skambant, Nel, Sapnai gyvens, Visais vandenimis šventa, Voverytė sniegu ir kiti panašaus sukirpimo.

Tačiau ten, kur poetė prisiverstina stengiasi būti arčiau, jei taip galima pasakyti, moderniosios šių dienų poezijos braižo ir frazės, visai be reikalo savuosius posmus nupoetina:

Mano kėdės atrama Gūžiai sminga į tavo krūtinę. Nuveik mane prie greikelio, Kur, liūto nasrus ištempęs, Bėga gyvenimas. (psl. 56)

• CHRONICLE OF THE CATHOLIC CHURCH IN LITHUANIA, No. 39, July 22, 1979. A Translation of the Complete Lithuanian Original, LIETUVOS KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA Nr. 39. Document-

• Vincas Nekė, KLAJONO DALIA. Eilėraščiai. Išleido autorius 1980 m. Aplankas ir viršelis Ados Korsakaitės - Sutkuvienės. Spaudė M. Morkūno spaustuvė Chicagoje. Tiražas 300 egz. Rinkinys 102 psl., kaina — 3 dol., gaunamas ir "Drauge".

Eilėraščių posmai daugiausia ketureiliai ir suilaukti tradicinių, naujų kelių neieškančių eilaviu. Tai visumoje labiau eilėginio pobūdžio asmeniškųjų autorius išsiskaidymai gyvenimo praeinamumo akivaizdoje:

GYVENIMO ŽIOGAI

Aušra dienoj sutirpo, Sidabras žvilga tik Ir saulės spinduliuose Jo greitai nebėlis

Bus laukas saulės pilnas, Pivelė ir miškai, Lyg išskendęs vilnos — Plauks debesų šilka.

Bučiuos karštai žiedelį Saulutės spindulys, Iš laimės šoks žogeliai Ir žieduose paklys.

Ir mes čionai paklysim — Gyvenimo žiogai Ir mūsų šį kelionė Čia teisė neilgai. (psl. 100)

TRISDEŠIMTASIS "DRAUGO" ROMANO KONKURSA

1. Dienraštis "Draugas" skelbia dailiosios prozos romano, apsakos trisdešimtajį konkursą. Rankraščius įteikti paskutinė data yra 1980 m. lapkričio 1 d.

2. Geriausiojo kūrinio autoriui skiriama 2,000 dolerių premija. Mecenatai yra kun. dr. Juozas Prunskis (1,000 dol.) ir a. a. dr. Jonas Gliudelis (palkimas 1,000 dol.). Komisijai nerasus tinkamo kūrinio, premija nesikiama.

3. Kūrinio sužetą patikrinka patys autoriai. Rankraštis turi būti parašytas mašinėlė, netaisantis kaip 200 romaninio formato puslapių.

4. Kūrinius siųsti adresu: Dailiosios prozos konkurso komisijai, Draugas, 4545 W. 63rd St., Chicago, Ill. 60629.

5. Sprendimo bešališkumui išvengti autorius turi pasirašyti slapvaidžiu, o atskirame uždarame voke pažymėti savo tikrąjį pavardę ir adresą, telefoną, ten pat įrašant kūrinio antraštę ir pasirinktąjį slapvaidį. Teisėjų komisijai išrinkus premijuojamą kūrinį, atidaromas tik laimėjusio autoriaus vokas.

6. Dviejų tūkstančių dolerių premiją gavęs autorius be papildomo honoraro pirmosios laidos teisę perleidi "Draugui", įskaitant teisę spausdinti dienraštyje ir išleisti atskira leidiniu arba tik išleisti atskira leidiniu. Premijos nepaskyrus, autorius spausdinimo sąlygas nuspręstų su "Drauge".

Smalskūs ir jaudrūs patys jauniausieji šokėjai VI-tojoje Lietuvių tautinių šokių šventėje, Chicago amfiteatre, Nuotr. K. Izokačio